

คุณธรรม จริยธรรม จรรยาบรรณวิชาชีพ สำหรับอาจารย์
ในสถาบันการศึกษาของรัฐและเอกชน

Morality, Ethics and Professional Ethics for the Instructors in Public
and Private Institutions

ศาสตราจารย์ไชยยศ เหมะรัชตะ
ราชบัณฑิต

Professor Chaiyos Hemarajata
Fellow of the Royal Institute

เรียบเรียงจากการบรรยายในวิชาจริยธรรมของนักกฎหมาย เมื่อวันที่ 21 กุมภาพันธ์ 2558
ณ สำนักวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย

คำว่า “อาจารย์” หมายถึง อาจารย์สอนหนังสือในสถาบันการศึกษาซึ่งจะต้องเป็นแบบอย่าง
ที่ดีแก่เยาวชนและลูกศิษย์ คือ ต้องมีคุณธรรม จริยธรรม จรรยาบรรณวิชาชีพสำหรับอาจารย์

หากพิจารณาความหมายของคำว่าคุณธรรม จริยธรรม และจรรยาบรรณวิชาชีพสำหรับ
อาจารย์นั้นอาจกล่าวได้ว่า

คุณธรรม (Virtue) หมายถึง คุณงามความดี หรือหลักความดีที่มีอยู่ประจำใจ เป็นธรรมะ
เพื่อประกาศความดีที่จะปรากฏแก่ผู้อื่น

คนที่มีคุณธรรมจะทำงานเต็มที่ ตั้งใจพัฒนางานเพื่อความเจริญก้าวหน้าขององค์กร ไม่ฉ้อ
ราษฎร์บังหลวง และจะไม่เอาเปรียบผู้อื่นแม้มีโอกาส

คนดีต้องมีคุณธรรม คนที่มีคุณธรรมต้องมีจริยธรรมด้วย ตัวอย่างเช่น แพทย์ที่มีคุณธรรม
จะต้องรักษาคนไข้ด้วยความเมตตา โดยไม่สนใจว่าคน ๆ นั้นจะเป็นมิตรหรือศัตรู จะได้รับคำรักษา
หรือไม่ก็ตาม

ศีลธรรม (Morality) หมายถึง ความประพฤติที่ดี ที่ชอบ ศีลเป็นข้อบัญญัติทาง
พระพุทธศาสนา ศีลคือความสม่ำเสมอ ความดีงามทางความประพฤติ ศีลคือการทำตนให้มั่นคงอยู่ใน
ธรรมเหมือนกับหินแท่งที่บ่มไม่สั่นคลอนไปกับอะไรง่าย ๆ ศีลเป็นข้อห้ามซึ่งเป็นหลักพื้นฐานสำคัญ
ในทางพระพุทธศาสนาที่เราพึงมีเสมอไว้ในใจโดยการถือศีลห้า คือ การไม่ล่วงละเมิดกระทำการใน
สิ่งที่ห้าม ศาสนาทุกศาสนาย่อมต้องการให้คนคิดดี ทำดี พุทธิ เพราะฉะนั้นไม่ว่ากาย วาจา ใจ ย่อม
ออกมาจากคนที่มีศีลธรรมและธรรมประจำใจ ศีลเป็นข้อห้ามไม่ให้ฆ่าสัตว์ ไม่ให้ลักทรัพย์ ไม่ให้
ประพฤติผิดต่อคู่ครองของผู้อื่น ไม่ให้พูดปดเสียสัตย์ ไม่ให้ดื่มสุรา ข้อที่จะทำให้จิตใจเราโลเลคือข้อหา
การดื่มสุราซึ่งเป็นน้ำเปลี่ยนนิสัย ทำให้จิตใจอีกเหิมขาดสติ โดยในปัจจุบันสิ่งที่ร้ายกว่าการดื่มสุราคือ

สารเสพติดต่าง ๆ ที่ปรากฏเป็นข่าวในสังคมตลอดมา ที่กล่าวมานี้เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “เบญจศีล” ส่วนทางป้องกันนั้นคือเราต้องทำดี ประพฤติตนในเรื่องที่ศาสนายอมรับและช่วยให้เกิดความเจริญทางจิตใจไม่กระทำความชั่ว นั่นคือต้องยึดมั่นปฏิบัติในทางตรงข้ามของข้อห้ามของศีลคือ “เบญจธรรม” ซึ่งทำให้เป็นคนมีจิตใจดี มีเมตตา มีสัมมาอาชีวะ มีความซื่อตรงต่อคู่ครองของตนเอง พุทธแต่ในสิ่งที่เป็นความจริงและมีสติ เมื่อเราครองตนอยู่ในศีลห้าซึ่งเป็นแนวทางของความประพฤติที่พุทธศาสนาถือว่าเป็นการกระทำเพื่อความดี เป็นการควบคุมความประพฤติของตนให้อยู่ในทางธรรม เพื่อให้บ้านเมืองมีแต่ความสุข มีความปลอดภัยไม่มีการเบียดเบียน ไม่มีโจรผู้ร้าย มีแต่ความสงบสุข

ศีลธรรม หมายถึง ความประพฤติตามแนวทางของพระพุทธศาสนาเพื่อความดี ควบคุมความประพฤติของตนให้อยู่ในธรรมเพื่อบ้านเมืองมีแต่ความสุข ไม่มีการเบียดเบียนกัน ไม่มีโจรผู้ร้าย ไม่มีการคดโกงหรือคอร์รัปชัน ไม่มีโรคภัยเกิดจากการประพฤติทางกาย ไม่มีคนพุดบดหรือไม่มีการยุยงให้เกิดความแตกร้างเข้าใจผิดกัน ไม่มีคนเมาที่อาจทำให้สังคมเดือดร้อนเพราะความประมาทขาดสติทำในสิ่งที่ไม่ควรทำและกว่าจะรู้ก็กลายเป็นผู้ต้องหากระทำความผิดต่อกฎหมายบ้านเมือง กลายเป็นจำเลยหรือนักโทษในเรือนจำไปแล้ว

ส่วนจริยธรรม เป็นคำที่บัญญัติขึ้นตรงกับคำว่า Ethics ในภาษาอังกฤษ หมายถึง ธรรมที่เป็นข้อประพฤติปฏิบัติ หลักธรรมที่เป็นความดีของมนุษย์เช่นเดียวกับศีลธรรม แต่เป็นธรรมที่อยู่ในศาสนาทุกศาสนา หรือเป็นหลักที่ควบคุมให้ประพฤติเพื่อความสงบสุขของสังคมซึ่งเกี่ยวกับการพิจารณาว่าการกระทำนั้น ๆ ถูกหรือผิด ดีหรือชั่ว

จริยธรรมของคนจะพิจารณาได้จากการกระทำ เช่น การมีน้ำใจ การช่วยเหลือผู้อื่น การกล้ารับผิดชอบ การเสียสละเพื่อผู้อื่น การไม่คดโกงเอาเปรียบผู้อื่น เป็นต้น

ตัวอย่างของจริยธรรม ได้แก่ แพทย์ต้องมีจริยธรรมในรักษาคนไข้อย่างเที่ยงธรรม ไม่ทุจริต ไม่หลอกลวง ไม่เลี้ยยไข ถ้าเป็นแพทย์ในสังกัดโรงพยาบาลของรัฐก็ต้องปฏิบัติตามจริยธรรมแห่งหลักวิชาชีพข้าราชการที่มีจริยธรรมจะทำงานเต็มที่ด้วยความรับผิดชอบเต็มที่ ไม่ถ่วงเวลา ไม่ฉ้อราษฎร์บังหลวง และจะไม่เอาเปรียบเพื่อนร่วมงาน โดยจริยธรรมของข้าราชการก็ต้องปฏิบัติตามจริยธรรมของข้าราชการพลเรือน เป็นต้น

จรรยาบรรณ (Code of Conduct) หมายถึง การประมวลความประพฤติของผู้ประกอบวิชาชีพการงานแต่ละอย่างที่กำหนดขึ้น เพื่อรักษาและส่งเสริมเกียรติคุณ ชื่อเสียงและฐานะของสมาชิก อาจเขียนเป็นลายลักษณ์อักษรหรือไม่ก็ได้

อาจารย์ที่ตีควรมีคุณสมบัติครบถ้วนทั้งคุณธรรม จริยธรรม และจรรยาบรรณ

บทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบของอาจารย์ในสถาบันของรัฐและเอกชน

ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2546 กล่าวว่า “หน้าที่” คือ กิจที่จะต้องทำด้วยความรับผิดชอบหรือกิจที่กระทำ ส่วน “ความรับผิดชอบ” หมายถึง ยอมทำตามผลทั้งที่ดีหรือไม่ดีในที่ตนได้กระทำลงไป หรืออยู่ในความดูแลของตน

“หน้าที่” หมายถึง สิ่งที่ทุกคนต้องจำยอมกระทำโดยภาวะจำยอม อาจเป็นไปตามกฎหรือศีลธรรมหรือข้อตกลง ส่วนคำว่า **“ความรับผิดชอบ”** หมายถึงหน้าที่ประจำของแต่ละบุคคลที่ได้รับมอบหมาย และต้องปฏิบัติตามหน้าที่ ที่ได้รับมอบหมายให้ดีที่สุดตามความสามารถของตน

โลกย่อมมีการเปลี่ยนแปลงตามหลักอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา คือ **หลักไตรลักษณ์** ซึ่งเป็นลักษณะทางธรรมชาติ 3 ประการ ทุกคนเกิดมาก็ถูกพิพากษาประหารชีวิตแล้ว คือ มีเกิด มีแก่ มีเจ็บ มีตาย โดยพิพากษาเราที่ละชั้น และเตือนเราว่าวันหนึ่งในอนาคตเราต้องตายอย่างแน่นอน

ทำไมพระพุทธศาสนาถึงได้สืบทอดมา 2,600 ปี และเมื่อปีพุทธศักราช 2556 เป็นปีพุทธชยันตี การที่คำสอนของคนคนหนึ่งจะอยู่ยั่งยืนมาได้จนถึงทุกวันนี้ไม่ใช่เรื่องง่าย และเหตุที่พระพุทธศาสนาอยู่มาได้จนถึงทุกวันนี้เพราะมีเหตุปัจจัยคือ มีพระอรหันต์สาวกที่เป็นเลิศทางความจำ (พระอานนท์) ได้รวบรวมคำสั่งสอนของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าและมีพระภิกษุ อุบาสก อุบาสิกา ช่วยกันจรจโรงคำสอนเอาไว้ได้ สำหรับบ้านเรายังมีชาวต่างชาติมาบวชเป็นพระภิกษุ พระบวรพุทธศาสนา เช่น พระอาจารย์ชยสาโรภิกขุ ซึ่งเป็นชาวอังกฤษ เป็นลูกศิษย์ของหลวงปู่ชา วัดหนองป่าพง และได้เขียนหนังสือธรรมะออกเผยแพร่มากเป็นจำนวนมาก หลายคนอาจเคยอ่านหรือเคยได้ยินมาบ้าง “สุขเป็นก็เป็นสุข” “หนัอันศักดิ์สิทธิ์” เป็นต้น

หนังสือหรือตำราที่เช่นเดียวกัน อาจารย์ที่เคยสอนกฎหมายอยู่ที่เป็นความทรงจำของศิษย์นั้น แม้ท่านได้จากโลกนี้ไปแล้ว เช่น ศาสตราจารย์ ดร.หยุด แสงอุทัย ตำราของท่าน เช่น “ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป” “กฎหมายแพ่งลักษณะมูลหนี้หนึ่ง” เป็นต้น ตำราท่านที่กล่าวมานี้ยังใช้เล่าเรียนจนถึงปัจจุบัน

คนเราจะเป็นครูสอนหนังสือได้หรือไม่นั้น ก่อนอื่นต้องพิจารณาเริ่มต้นที่ตัวเราก่อน ศาสตราจารย์ธานินทร์ กรัยวิเชียร (องคมนตรี) เคยสอนว่า ก่อนที่เราจะสอนคนอื่นให้ทำความดี เราต้องทำความดีให้ได้ดูเดียวกันเสียก่อน ถ้าเป็นคนไม่ดีแล้วสอนคนอื่นเราจะละอายใจหรือไม่

อาจารย์ต้องทำวิจัย เพราะเป็นทางนำไปสู่ตำแหน่งวิชาการ โดยเริ่มจากผู้ช่วยศาสตราจารย์ รองศาสตราจารย์ และศาสตราจารย์

งานบริการวิชาการ เป็นสิ่งที่ทำให้คนอื่นรู้จักอาจารย์มากขึ้น ทั้งยังทำให้เกิดชื่อเสียงต่อมหาวิทยาลัยอีกด้วย

อาจารย์ที่ปรึกษา การเป็นอาจารย์ที่ปรึกษานั้น ก่อนอื่นเราต้องทำสัญญาประชาคมก่อนว่า หนึ่งสัปดาห์เรามานั่งที่โต๊ะทำงานวันใด เวลาใด เพื่อให้โอกาสนักศึกษาที่อยู่ในความรับผิดชอบของเราได้มาปรึกษา เมื่อได้กำหนดเวลาแล้ว อาจารย์จะต้องไม่นัดใครอื่นใดนอกจากลูกศิษย์ของเรา อาจารย์ต้องเคารพในเจตจำนงของนักศึกษาต้องได้รับคำปรึกษาในเวลาที่พอควร นี่คือน้ำใจและความภูมิใจอย่างหนึ่งที่อาจารย์ที่ปรึกษาควรมี ใครอยากเป็นอาจารย์ต้องคิดให้ดีว่าเราทำได้หรือไม่

จริยธรรมของอาจารย์ที่ปรึกษา อาจารย์ที่ปรึกษาจะต้องรักษาความลับของลูกศิษย์อย่างเคร่งครัด อาจารย์ต้องใช้เวลาเพื่องานของอาจารย์ที่ปรึกษา (ต้องมีเวลาดูแลลูกศิษย์เสมอ) อาจารย์ต้องพิทักษ์ปกป้องผลประโยชน์ของลูกศิษย์และต้องให้ความช่วยเหลืออย่างเต็มความสามารถ การเป็นอาจารย์ที่ดีและเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาที่ดีตามคัมภีร์ปรภณวิเสส วิสุทธีมรรค มีดังนี้

1. ปิยตา การประพฤติตนให้เป็นที่รักของศิษย์
2. ครุตา การดำรงตนเป็นที่รักและเคารพของศิษย์
3. ภาวนียตา พัฒนาตนเองให้เจริญก้าวหน้า หมั่นศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม
4. วตตุตา การอุทิศสละสิ่งสอน
5. วจนกขณติ การอดทนต่อการรบกวนของศิษย์
6. คมภีรภการณิ การขยายข้อความที่ลึกซึ้งให้เห็นง่าย
7. อนโยชนิ การไม่ชักนำศิษย์ไปในทางที่ไม่สมควร

จริยธรรมของครู อาจารย์

เราต้องสำรวจตัวของเราก่อนว่าเรามีเมตตาหรือไม่ เมตตาคืออะไร เมตตาคือความรักที่บริสุทธิ์ใจ อยากให้คนอื่นมีความสุข มีความสงบร่มเย็น มีความดี มีความปรารถนาให้คนอื่นดีกว่าเรา เมตตาคือความรักและคำว่าความรักในที่นี้ไม่ได้หมายถึงความรักของหนุ่มรักสาวหรือสาวรักหนุ่ม โดยมีความปรารถนาจะครองคู่ ซึ่งเป็นเรื่องความรักที่เกี่ยวกับราคะและอำนาจของกิเลส การที่เราจะมีความรักที่บริสุทธิ์คือเมตตาเพราะว่าใจของเราเป็นคนใจดี มีความเมตตาปรานีแต่ความเมตตาต้องอยู่ในขอบเขตของความดี ความรัก ความเมตตาเราวัดได้จากไหน วัดได้จากความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การช่วยเหลือเพื่อนร่วมงานและสังคม คนที่จะเป็นอาจารย์ได้นั้นต้องมีความเป็นธรรมต่อนักศึกษา การปฏิบัติต่อนักศึกษาอย่างเสมอภาค อาจารย์ผู้สอนต้องไม่เลือกที่รักมักที่ชังคือต้องให้ความเอาใจใส่นักศึกษาอย่างเท่าเทียมกัน ไม่ละเลยนักศึกษาในชั้นเรียนซึ่งมีผลการเรียนอ่อนและต้องการความเอาใจใส่การดูแลเป็นพิเศษ รวมทั้งการให้กำลังใจจากอาจารย์ผู้สอนมากกว่านักศึกษาที่มีผลการเรียนดีอยู่แล้ว ในบางเวลาอาจารย์ผู้สอนอาจจะต้องสละเวลานอกชั่วโมงเรียนชั่วโมงสอนให้นักศึกษาที่อ่อนในวิชาของตน เพราะเป็นหน้าที่โดยตรงของอาจารย์ผู้สอนที่จะต้องให้ความรู้แก่ศิษย์ทุกคนอย่างทั่วถึงและเท่าเทียมกัน

คนที่จะเป็นอาจารย์ต้องรักษาชื่อเสียงของวิชาชีพครู ด้วยความตั้งใจอย่างแน่วแน่ที่จะปฏิบัติหน้าที่ให้เกิดผลดีและเกิดประโยชน์ต่อส่วนรวม รักษาความสามัคคีและช่วยเหลือซึ่งกันและกันในหน้าที่ของอาชีพของครู อาจารย์ บางครั้งก็มีความเห็นที่แตกต่างกันจนนำไปสู่ความแตกแยก คนเรามีความเห็นที่แตกต่างกันได้แต่ต้องไม่แตกแยก คำพวกนี้ได้มาจากไหนก็ได้มาจากสังคม โดยเฉพาะสังคมในระดับมหาวิทยาลัย ขณะที่ยังเป็นนักเรียนนักศึกษาเชื่อว่าทุกคนยังคงมีความรักความห่วงใยต่อกัน แต่เมื่อใดก็ตามที่ได้สำเร็จการศึกษาไปแล้วและต่างคนต่างมีงานทำถ้าหากไม่ได้ทำงานใน

สถานที่เดียวกันปัญหาอาจไม่เกิดหรือเกิดขึ้นน้อย แต่เมื่อใดก็ตามที่ทำงานในองค์กรเดียวกันและมีตำแหน่งหน้าที่การงานที่ต้องแข่งขันกัน ตอนนี้จะเกิดความรู้สึกถึงการแข่งขัน เมื่อใดก็ตามเมื่อเกิดมีการแข่งขันกันขึ้น เมื่อนั้นก็จะมีการใช้ยุทธศาสตร์หรือกลยุทธ์ เพื่อให้ถึงจุดหมายที่ต้องการ ถ้าได้ก้าวขึ้นตำแหน่งหน้าที่การงานที่สูงขึ้นโดยวิถีทางที่ดีงาม ซึ่งเรียกว่าโดยชอบธรรม ก็ไม่เป็นไร แต่ส่วนมากแล้วมักจะไปทางข้างหลังเกิดการเลื้อยขาเก้าอี้กัน สิ่งที่เกิดขึ้นเหล่านี้เป็นธรรมชาติของมนุษย์ ดังเช่นคำประพันธ์ของพลตรีหลวงวิจิตรวาทการ ที่กล่าวไว้ว่า

“อันที่จริง คนเขายากให้เราดี
แต่ถ้าเด่น ขึ้นทุกที เขามั่นไฉ่
จงทำดี แต่อย่าเด่น จะเป็นภัย
ไม่มีใคร เขายากเห็น เราเด่นเกิน”

ดังนั้นสิ่งที่ต้องพึงรักษาไว้คือ ต้องมีความสามัคคี ต้องวางตัวให้เหมาะสม ควรให้ความเคารพแก่บุคคลที่พึงเคารพ ควรกราบไหว้สิ่งที่เป็นมงคลแก่ชีวิต สิ่งเหล่านี้ปรากฏอยู่ในมงคลสูตร (มงคล 38 ประการ) ซึ่งเป็นหลักธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ตัวอย่างเช่น อะเสวนา จะ พาลานัง ปณฺธิตานัญจะ เสวนา คือการไม่คบคนพาลทั้งหลาย ควรคบแต่บัณฑิต (คบคนพาลพาลพาไปหาผิด คบบัณฑิตบัณฑิตพาไปหาผล) ปุชา จะ ปุชเณยานัง เอตมมิงคะละมุตตะมัง หมายถึง การบูชาคนที่ควรบูชา (คบคนที่ควรจะรักและนับถือได้) เป็นต้น อาจารย์ท่านใดมีจิตวิญญาณแห่งความเป็นครู จะเสมือนดังเป็นพระพรหมเป็นพรหมอาจารย์ ซึ่งมีพรหมวิหาร 4 เป็นเครื่องวัดจิตใจว่าดีมากหรือเลวมาก คำว่า “พรหมวิหาร” วิหาร แปลว่า “ที่อยู่” ส่วน พรหม แปลว่า “ประเสริฐ” หมายความว่าเอาใจจับอยู่ในอารมณ์แห่งความประเสริฐ ที่เรียกกันว่า ประเสริฐ แปลว่าดีที่สุด

พรหมวิหารเป็นธรรมอันประเสริฐที่มนุษย์จำต้องมีไว้เป็นหลักในการกำกับความประพฤติ เพื่อให้มนุษย์ปฏิบัติต่อเพื่อนมนุษย์และสัตว์ทั้งหลายได้โดยชอบ พรหมวิหารมี 4 อย่าง ได้แก่

เมตตา หมายถึง ความรักและเอ็นดู ความปรารถนาให้ผู้อื่นเป็นสุข คำว่า “ความรัก” ในที่นี้ไม่ได้หมายความว่าความรักที่ประกอบไปด้วยกามคุณเหมือนหนุ่มรักสาว สาวรักหนุ่ม หญิงรักชาย ชายรักหญิง ปรารถนาจะครองคู่ เรามีความรักก็เพราะว่าใจของเราเป็นคนดี มีความเมตตาปรานี มีความรู้สึกอยู่เสมอว่า คนและสัตว์หรือว่าคนทุกคนในโลก แม้สัตว์เดรัจฉานที่เกิดมานี้มีความรู้สึกเสมอ กัน รักสุขเกลียดทุกข์เหมือนกันหมด เรามีความรักสุขฉันใด เขาก็มีความรักสุขฉันนั้น

กรุณา ความสงสารคือ ความอยากช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากความทุกข์ ใฝ่ใจที่จะปลดปล่อยบำบัดความทุกข์ยากเดือดร้อนของคนและสัตว์ทั้งปวง

มุทิตา ความมีจิตพลอยยินดีในลาภ ยศ สรรเสริญ สุขของผู้อื่น ขยายความได้ว่ามีจิตอ่อนโยน ไม่อิจฉาริษยาใคร เป็นความเบิกบานพลอยยินดีเมื่อเห็นผู้อื่นอยู่ดีมีสุข ก็มีใจแช่มชื่นเบิกบาน เมื่อเห็นเขาทำแต่สิ่งที่ดีงามประสบความสำเร็จก้าวหน้ายิ่งขึ้นเราก็มุทิตาด้วย พร้อมที่จะช่วยเหลือ

ส่งเสริมสนับสนุน ธรรมในข้อนี้เป็นธรรมที่คนไทยไม่ค่อยมีเพราะความอิจฉาริษยา มาบังตาบังใจ และเกิดมาพร้อมกับความเป็นมนุษย์ ทำไมเธอสวย ทำไมเขาหล่อ ทำไมเขารวยมนุษย์เราไม่อาจเกิดมาแล้วมีความสุขไปได้ตลอด ทุกข์กับสุขมันเป็นของคู่กัน มนุษย์เกิดมาในโลกนี้ทุกคนอยู่ในคำพิพากษาทั้งสิ้น อยู่ที่ไหนเมื่อไหร่จะถูกประหารชีวิต สิ่งของคนไทยมีมากคือความอิจฉาริษยา การคดโกง พุดจายกตนข่มท่าน การไม่มีความเพียร การทำงานแบบผักชีโรยหน้า

อุเบกขา ความเที่ยงธรรมคือความวางใจเป็นกลางไม่เอนเอียงด้วยชอบหรือชัง ต้องมีจิตเรียบตรงเที่ยงธรรมดุจตราขึง มองเห็นการที่บุคคลจะได้รับผลดีหรือชั่ว สมควรแก่เหตุที่บุคคลนั้นได้กระทำไป บุคคลใดมีอุเบกขาจะเป็นคนหนักแน่น มีสติอยู่เสมอ ไม่ดีใจหรือเสียใจจนเกินเหตุรักษาความเป็นกลางไว้ได้อย่างต่อเนื่อง วางตนและปฏิบัติให้เป็นไปตามหลักการ เหตุผล และความเที่ยงธรรม เป็นผู้วางเฉยได้เมื่อไม่อาจประพฤติดเมตตา กรุณา หรือมุทิตาได้ ทั้งนี้เพราะเป็นไปตามสังฆธรรมคือสัจจโลกย่อมเป็นไปตามกรรม

อุเบกขาเป็นหลักธรรมที่ต้องใช้มากที่สุดคือต้องทำให้เป็นกลาง สังคมทุกวันนี้บางครั้งเราอยากช่วยเหลือผู้ที่ด้อยโอกาสอีกมากมายแต่เราก็ไม่สามารถจะช่วยเหลือหมดทุกคนการแบ่งปันเป็นเรื่องดีแต่ต้องไม่ทำให้ตัวเราเองเดือดร้อน ในความรู้สึกนั้นบางครั้งเราเห็นว่าคนนี้เป็นคนดีแต่ทำไมจึงถูกสอบสวน ถูกพิพากษา เราไม่ควรไปผูกจิตใจของเรากับเรื่องเหล่านี้เพราะจะทำให้ใจของเราเป็นทุกข์เพราะว่ามันเป็นของมันเช่นนั้นเอง ทุกข์กับสุขเป็นของคู่กัน แต่ความสุขนั้นเป็นเพียงแค่มโยชมาชั่วคราวเวลาอันสั้น แต่สิ่งที่ตามมาคือมรสุมแห่งชีวิต ปัญหาเมื่อแก้ไขไปแล้วปัญหาอื่นก็ยังคงตามมาอีกไม่รู้จบ นี่แหละมนุษย์แม้ตายไปแล้วนี่กว่าหมดเวรหมดกรรมที่ไหนได้ เรายังต้องเวียนว่ายตายเกิดจนกว่าจะนิพพาน คนเราจึงต้องจัดสรรเวลาให้แก่ชีวิตของตนเอง เราจะเห็นว่าเมื่อเด็กตัวน้อยได้เกิดขึ้นมาอายุยังไม่ถึง 1 ขวบ จะคืบ คลาน ยืน เดิน นั่ง จนกระทั่งถึงวัยเข้าโรงเรียน ต่อมาเมื่อโตขึ้นแต่ก่อนเชื่อฟังคำพูดคำสั่งของบิดามารดา ป่วยตายาย พอก้าวสู่วัยรุ่นอายุ 13 – 14 ปี เริ่มพุดจาไม่รู้เรื่อง ไม่ฟังที่พ่อแม่บอกกล่าวตักเตือน พ่อแม่สอนไม่ได้ นึกเจ็บช้ำน้ำใจเมื่อคิดทบทวนว่าตัวเราเองก็ได้เคยทำกับพ่อแม่ของเราเช่นนั้นมาก่อนแสดงให้เห็นว่ามันเป็นกฎแห่งกรรมที่เราเองได้เคยกระทำไว้ในอดีต มารู้อีกทีก็ตอนมีลูก ลูกเราก็คือเจ้ากรรมนายเวรของเรานั้นเอง เขามาเอาคืน ดังพระพุทธภาษิตที่ว่า “เรามีกรรมเป็นของตน เป็นผู้ได้รับผลของกรรม มีกรรมเป็นแดนเกิด มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัยเราจักทำกรรมอันใดไว้ดีหรือชั่ว เราจะต้องเป็นผู้ได้รับผลของกรรมนั้น” กล่าวอย่างสั้น ๆ คือ “ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว” หลักเรื่องทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชื่อนั้น มีความจริงอยู่เป็นอันมาก หากเราพิจารณาความเป็นไปในชีวิตของเราอย่างเที่ยงธรรมถ่องแท้ เราจะเห็นได้ว่าผลดีผลร้ายทั้งหลายที่บังเกิดขึ้น ส่วนมากที่สุดเป็นผลที่เราสร้างเราทำเอง ผลดีที่เราได้รับอาจมาจากความช่วยเหลือเหลือของผู้อื่นบ้าง อาจมีบุคคลหลายคนที่เราจะต้องขอบใจและระลึกถึงบุญคุณ แต่ผู้ที่เราจะต้องขอบใจมากที่สุดนั่นคือตัวเราเอง เราได้สร้างผลดีให้แก่ตัวเรามากกว่าที่คนอื่นสร้างให้เพราะใน

กระแสน้ำที่ไหลเชี่ยว ปลาว่ายอมจะว่ายทวนน้ำเสมอ ปลาที่ลอยตามน้ำก็มีแต่ปลาตาย มนุษย์ต้องต่อสู้
อุปสรรคเหมือนปลาที่ว่ายทวนน้ำ ผู้ที่ปล่อยโชคชะตาไปตามเหตุการณ์ก็เป็นเหมือนปลาที่ตายแล้ว

รู้สึกหรือไม่ว่าตอนที่พ่อแม่ของเราเลี้ยงเราล้วนเป็นภาระของท่าน พ่อแม่ห่วงลูกมากกว่า
ตนเอง ทั้ง ๆ ที่มนุษย์เราจะมีสัญชาตญาณที่ห่วงตัวเองมากกว่า พอเรามีลูกเราจะรักสามีรักภรรยา
น้อยลง คุณดูพ่อแม่ของคุณเป็นตัวอย่างแล้วลองถามท่านสิว่า “ตอนรักกันเหมือนไฟลุกไหม้ พอต่อไป
หญิงคนนี้น่าเปื่อยจริง ๆ ส่วนหญิงก็จะบอกว่าผู้ชายคนนี้ไม่เห็นดียวอย่างที่เราคาดหวังไว้เลย แต่เมื่อมีลูก
ด้วยกันแล้วก็ต้องอยู่กันไปบางคู่แต่งงานกันไปแล้วไม่มีลูก ต้องไปขอลูกของคนอื่นเขามาเลี้ยง เลี้ยงไป
ก็อาจไม่เป็นอย่างที่เราคาดหวัง ทั้ง ๆ ที่เหนื่อยเพื่อเขาแท้ ๆ นึกว่าจะได้ดูแลเราตอนบั้นปลายชีวิต
ของเรา แต่กลับส่งเราไปบ้านพักคนชรา ไม่มีใครมาดูแลดูดีมั่งแต่จะเอามรดกของเรา นักศึกษาหากได้
ทำดีกับพ่อแม่ซึ่งท่านก็คือพระในบ้าน ทำไปเกิดคุณจะได้แต่สิ่งที่ดีเพราะเป็นผลจากความกตัญญู
กตเวทีที่คุณมี อันเป็นมงคลชีวิตของคุณเอง และคุณก็จะได้ดี

มาตาปิตุอุปัฏฐาณัง เอตัมมังคะละ มุตตะมัง การบำรุงบิดามารดาเป็นมงคลอันสูงสุด คุณดูได้
เลยอาจารย์ในสำนักคนไหนที่วางตนควรแก่การยกย่อง เห็นประโยชน์ส่วนรวมเป็นแบบอย่าง
ที่น่ายกย่อง ผมเชื่อว่าตนเองก็มีอาจารย์ในดวงใจของคุณอย่างแน่นอน

คนที่เป็อาจารย์ต้องเป็นผู้ที่มีเหตุผล ความมีเหตุผลคือไม่บังคับจิตใจของใครทั้งสิ้น ไม่
จำเป็นต้องให้คนอื่นเขาเห็นด้วยกับเราเสมอไป เพราะทุกคนย่อมมีความคิดเป็นของตนเองไม่พึง
ปฏิบัติต่อนักศึกษาคนใดคนหนึ่งอย่างมีอคติ โดยอาศัยเหตุผลทางเชื้อชาติ ศาสนา ลัทธิความเชื่อ ไม่
ว่าคุณจะนับถือศาสนาใดก็ตาม เมื่อคุณได้เกิดมาบนผืนแผ่นดินไทยแล้วคุณก็คือคนไทยคนหนึ่งทีทุก
คนต้องมีความรักต่อกัน

คำว่า “อคติ” หรือ ความลำเอียงนี้ หากได้เกิดขึ้นกับบุคคลใดแล้วย่อมจะทำให้บุคคลนั้นมี
แนวคิดที่ไขว่เขวและปฏิบัติหน้าที่ต่าง ๆ ผิดเพี้ยนไปจากที่ควรจะปฏิบัติ ไม่ว่าจะเป็นลำเอียงเพราะ
ชอบ (ฉันทาคติ) ลำเอียงเพราะชัง (โทสาคติ) ลำเอียงเพราะหลง (โมหาคติ) และลำเอียงเพราะกลัว
(ภยาคติ) อาจารย์ไม่พึงเรียกรับหรือยอมจะรับประโยชน์ใด ๆ ซึ่งชักนำหรืออาจจะชักนำให้ปฏิบัติ
หน้าที่ของตนไม่สุจริตเที่ยงธรรม หรือให้ หรือรับว่าจะให้ซึ่งประโยชน์ที่ตนจะสามารถจะให้ได้โดย
อาศัยอำนาจหน้าที่ของตน เพื่อแลกเปลี่ยนกับประโยชน์อันไม่ควรได้ อันนี้เรียกว่า อามิส

อาจารย์ต้องวางตัวให้เป็นทีเคารพ คือ ต้องเป็นผู้ที่มีความหนักแน่น ถือหลักการเป็นสำคัญมี
ความประพฤติอันสมควรแก่ฐานะ อาจารย์ต้องทำให้ศิษย์เกิดความรู้สึกรอบอุ่นใจ เป็นที่พึ่งได้และ
ปลอดภัย

อาจารย์ต้องทำหน้าที่ของครูที่พึงมีต่อศิษย์ โดยแนะนำฝึกอบรมให้ศิษย์เป็นคนดี ต้องสอนให้
ศิษย์เกิดความเข้าใจอย่างแจ่มแจ้ง สอนศิลปวิทยาให้สิ้นเชิง อบรมสั่งสอนให้ศิษย์ใช้วิชาที่ได้ร่ำเรียน
มาเลี้ยงชีพตนเองได้ ตลอดจนการดำรงครองตนของศิษย์ให้เป็นคนดี รวมทั้งตัวอาจารย์เองก็ต้องไม่
หยุดนิ่ง ต้องเสริมสร้างความรอบรู้ทางวิชาการอย่างสม่ำเสมอ

อาจารย์ต้องเข้าสอนอย่างสม่ำเสมอตามเวลาที่ได้ประกาศกำหนดไว้ล่วงหน้า อาจารย์ที่งดการสอนบ่อย ๆ หรือเข้ามาแล้วพูดนอกเรื่องมากเกินไปย่อมเป็นสิ่งไม่ดีอย่างไรก็ตามต้องทำให้ผู้ฟังเกิดความสนใจในสิ่งที่เราพูดหรือบรรยายอยู่ในขณะนั้น โดยต้องมีวิธีการหรือเทคนิคที่จะทำให้ผู้ฟังใส่ใจในเรื่องที่พูดอยู่ ไม่ใช่พูดแต่เรื่องไร้สาระ ทำให้รู้ได้ว่าอาจารย์ผู้นั้นไม่ได้เตรียมการสอนมาอย่างดีทุกสำนักวิชา ทุกสถาบันก็มีอาจารย์ประเภทนี้ปะปนอยู่ไม่มากก็น้อย เพราะในโลกนี้ย่อมจะมีคนดีและคนไม่ดี คนเช่นนี้จะไม่ประสบความสำเร็จในชีวิตของการเป็นอาจารย์ ในขณะเดียวกันอาจารย์อีกประเภทหนึ่งที่ตั้งใจสอน ตั้งใจที่จะเป็นอาจารย์ที่ดี เตรียมการสอนอย่างละเอียดรอบคอบทุกแง่มุมและพยายามทุกวิถีทางที่จะเรียกความสนใจจากนักศึกษาตลอดเวลา การวางระบบการสอนและการเตรียมการสอนที่ดีจึงเป็นวัตถุประสงค์ที่สำคัญและจำเป็นสำหรับอาจารย์แต่ละคน อาจารย์ต้องพยายามสอนให้ศิษย์รู้จักคิด ต้องเสริมจุดเด่นและแก้จุดด้อยของศิษย์ อาจารย์ที่กล่าวมานี้ก็จะมีความก้าวหน้าในหน้าที่การงานเพราะผลจากกรรมดีที่เขาได้กระทำไว้ต่อศิษย์

อาจารย์บางคนเมื่อศิษย์ถามมักจะให้ศิษย์ไปหาคำตอบเอาเอง อย่างน้อย ๆ ก็ควรจะแนะนำแหล่งข้อมูลให้ศิษย์เพื่อจะได้ไปศึกษาค้นคว้าในสิ่งที่เขายังไม่เข้าใจอยู่ แต่ถ้าในต่างประเทศเขาจะเข้าไปค้นคว้าหาเอาเองเพราะเขาถือว่าชีวิตก็คือชีวิต มนุษย์ต้องพึ่งตนเองเป็นหลักเราต้องรู้จักพัฒนาตนเองด้วย คนที่เป็นครูบาอาจารย์จะต้องไม่จงใจปิดอำพราง แต่ต้องเป็นผู้คอยสนับสนุนให้ศิษย์มีความก้าวหน้าทางวิชาการอยู่เสมอ และจะต้องทำตัวให้เป็นแม่พิมพ์เป็นแบบอย่างที่ดีให้ศิษย์เห็นและนำไปปฏิบัติด้วย

สำหรับอาจารย์ที่ทำงานแล้วต่อมาได้รับทุนการศึกษานั้นควรจะมีจิตสำนึกกว่า การเป็นนักเรียนทุนนั้นจะต้องระลึกเสมอว่าเรามีหน้าที่ที่จะต้องหมั่นศึกษาเล่าเรียน และต้องปฏิบัติตนให้สมกับที่เป็นนักเรียนทุน ฉะนั้นอาจารย์ที่ได้รับทุนการศึกษาก็ควรจะสร้างจิตสำนึกของตนเองด้วยว่าได้ใช้ภาษีอากรหรือเงินทุนของสถาบันที่ตนเป็นอาจารย์มาทำให้ตนเองมีความเจริญก้าวหน้ามากขึ้น เคยมีอาจารย์คนหนึ่งได้รับทุนการศึกษาไปศึกษาต่อโดยมีผู้ค้ำประกันให้และเมื่อสำเร็จการศึกษาแล้วจะต้องกลับมาทำงานใช้ทุน ต่อมาได้กลับมาทำงานแต่ลาออกก่อนใช้ทุนครบตามกำหนดสัญญา เมื่อถูกทวงถามให้ใช้หนี้เนื่องจากปฏิบัติหน้าที่ไม่ครบตามกำหนดระยะเวลาที่กำหนดไว้ในสัญญา ก็ปฏิเสธไม่รับผิดชอบ เป็นเหตุให้ผู้ค้ำประกันต้องมาใช้หนี้แทนถือเป็นสิ่งที่น่าละอายอย่างยิ่ง

อาจารย์ต้องฝึกกายและใจให้เป็นครู การเป็นครูหรืออาจารย์นั้นต้องรักการอ่าน ครูหรืออาจารย์ที่จะประสบความสำเร็จในวิชาชีพครูหรืออาจารย์ได้นั้นต้องรักการอ่าน ต้องเป็นผู้เรียนรู้อยู่ตลอดเวลา สิ่งที่จะเกื้อกูลต่อการเป็นครูและอาจารย์นั้นคือต้องรักการอ่าน ซึ่งจะทำให้เป็นผู้รอบรู้และทันต่อเหตุการณ์ จิตวิญญาณของการเป็นครูหรืออาจารย์สำคัญที่สุดคือต้องมีใจรักในความเป็นครูหรืออาจารย์ คนในโลกนี้ที่ประสบความสำเร็จล้วนแล้วแต่เป็นคนที่มีความรักในสิ่งที่เขาทำทั้งหมดทั้งสิ้น ดังนั้นหัวใจของความเป็นครูหรืออาจารย์คือ

1. ครูหรืออาจารย์ทุกคนที่จะประสบความสำเร็จได้จะต้องเป็นคนที่มีรักในความเป็นครูหรืออาจารย์
2. ครูหรืออาจารย์หมายถึงผู้สอนหนังสือ ผู้ถ่ายทอดศิลปวิทยา คนที่อ่านน้อยศึกษาน้อยจะเอาอะไรไปสอน ความรู้เป็นของกลางไม่มีใครสงวนลิขสิทธิ์ทุกคนสามารถไขว่คว้ามาเป็นของตนเองได้ ครูหรืออาจารย์ทุกคนจึงต้องหมั่นสั่งสมความรู้ต้องหมั่นค้นคว้าหาความรู้ เราทุกคนเปรียบเสมือนกับดินก้อนหนึ่ง เราอยากให้ชีวิตของเราเป็นดินที่มีคุณค่า อยากเป็นดินก้อนเดิมหรืออยากให้ดินกลายเป็นดาว เราจึงต้องเรียนรู้ที่จะปั้นตัวเอง การศึกษาจึงเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการปั้นตัวเองให้ดีที่สุด เพราะว่าปัญญาของมนุษย์นั้นเมื่อถูกพัฒนาขึ้นมาแล้วจะทำให้สถานภาพทางจิตทางบุคลิกภาพ ทางปัญญา รวมทั้งทางสังคมของบุคคลนั้นเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น ประณีตขึ้น สูงส่งขึ้นตามลำดับ เหมือนหนึ่งดอกบัวที่เกิดขึ้นมาจากรากเหง้าบัวอยู่ในกลางน้ำยังไม่พ้นขึ้นมา ดอกบัวก็จะค่อย ๆ เจริญเติบโตขึ้นเหนือผิวน้ำได้

จรรยาบรรณของวิชาชีพครู

อยากให้ผู้ที่ต้องการเป็นครูหรืออาจารย์ได้ตระหนักถึงก็คือ “จรรยาบรรณของวิชาชีพครู” จรรยาบรรณหมายถึงหลักความประพฤติอันเหมาะสม แสดงถึงคุณธรรมและจริยธรรมในการประกอบอาชีพ ที่กลุ่มบุคคลแต่ละอาชีพประมวลขึ้นไว้เป็นหลักเพื่อให้สมาชิกในวิชาชีพนั้น ๆ ยึดถือปฏิบัติ เพื่อรักษาชื่อเสียงและส่งเสริมเกียรติคุณของสาขาวิชาชีพของตน

จรรยาบรรณสำหรับวิชาชีพครูมีความสำคัญเพราะจะช่วยปกป้องการปฏิบัติงานของสมาชิกในวิชาชีพ การรักษามาตรฐานวิชาชีพและการพัฒนาวิชาชีพ โดยมีแบบแผนดังนี้

1. ครูต้องมีความรักและความเมตตาต่อศิษย์โดยให้ความเอาใจใส่ช่วยเหลือ ส่งเสริมให้กำลังใจในการศึกษาเล่าเรียนแก่ศิษย์โดยเสมอหน้า
2. ครูต้องอบรม สั่งสอน ฝึกฝน สร้างเสริมความรู้ ทักษะและนิสัยที่ถูกต้องดีงามให้แก่ศิษย์อย่างเต็มความสามารถด้วยความบริสุทธิ์ใจ
3. ครูต้องประพฤติ ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ศิษย์ทั้งกาย วาจา และใจ
4. ครูต้องไม่กระทำตนเป็นปฏิปักษ์ต่อความเจริญทางกาย สติปัญญา จิตใจ อารมณ์และสังคมของศิษย์
5. ครูต้องไม่แสวงหาประโยชน์หรือรับอาณัติสินจ้างจากศิษย์ในการปฏิบัติหน้าที่ตามปกติ และไม่ใช้ศิษย์กระทำการใด ๆ อันเป็นการหาประโยชน์ให้แก่ตนโดยมิชอบ
6. ครูย่อมพัฒนาตนเองทั้งในด้านวิชาชีพ ด้านบุคลิกภาพและวิสัยทัศน์ ให้ทันต่อการพัฒนาทางวิชาการ เศรษฐกิจ สังคมและการเมืองอยู่เสมอ
7. ครูย่อมรักและศรัทธาในวิชาชีพครู และเป็นสมาชิกที่ดีของวิชาชีพครู
8. ครูต้องช่วยเหลือครูและชุมชนในทางสร้างสรรค์

9. ครูพิงประพฤติ ปฏิบัติตน เป็นผู้นำในการอนุรักษ์และพัฒนาภูมิปัญญาและวัฒนธรรมไทย

สุดท้ายนี้ขออัญเชิญพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช (รัชกาลที่ 9) ในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรและอนุปริญญาบัตรของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อวันที่ 12 กรกฎาคม 2518 เพื่อให้นักศึกษาได้ทำความเข้าใจและเป็นประโยชน์ต่อนักศึกษาทั้งในปัจจุบันและในอนาคต

“...การที่ท่านทั้งหลายเข้ามาศึกษาในมหาวิทยาลัยนี้แท้จริงก็คือการเข้ามาเรียนรู้ มาฝึกฝน ตนให้มีวิชาความสามารถ มีความดีและคุณสมบัติครบถ้วน ดังนั้นปริญญาบัตรซึ่งบางทีเห็นกันว่าเป็นเพียงแผ่นกระดาษและครุยวิทยฐานะ ซึ่งบางทีเห็นกันว่ารุ่มร่ามน่ารำคาญ เป็นเครื่องหมายแห่งความรู้และคุณสมบัติทั้งปวงที่ได้กล่าว แสดงให้ทราบว่าผู้เป็นเจ้าของเป็นบุคคลที่สามารถในวิชาการ แดกฉานในเหตุผลและการปฏิบัติชอบ ปฏิบัติดี ผู้ฉลาดจึงควรอย่างยิ่งที่จะทำให้สอดคล้องเหมาะแก่เครื่องหมายแห่งความดีนั้นตลอดมาและตลอดไป ถ้าได้ปฏิบัติดีปฏิบัติถูกต้องและครบถ้วนทั้งทาง วิชาการและทางจิตใจแล้ว แม้ปริญญาบัตรจะสูญหายวอดวายไปหรือเสื้อครุยจะขาดอยู่กระจุยไป ผู้ทรงคุณวุฒิก็ยังมีคุณวุฒิ มีความดีอยู่ครบ ถึงแม้ชีวิตร่างกายจะแตกสลายไปความดีทั้งหลายก็จะ ยังคงอยู่ค้ำจุนโลกตลอดกาล...”